

☆☆
eüe

☆☆☆ TIIT PRUULI

Jalg

pildikesi
üliõpilasnoor-
soo elust

Ⓢ ALL NIGHTS RESERVED

➤ VARRAK

Kujundanud Kalle Toompere
Toimetanud Tiina Hallik ja Eha Kõrge
Fotod kogus kokku ja aitas valida Indrek Ilomets

Kujundaja tänab kõiki tuntud ja tundmatuid kunstnikke,
kelle taieseid on kasutatud käesoleva kujunduse loomisel.
Eriline tänu Zassale ja Silver Vahtrele

Oluline tehniline abi: Mart Raik, Ave Vunn, Jaak Ilomets,
Ulvi Lahesalu, Irma Uusväli, Priit Maide, Liina Berthal

Kirjastus Varrak
Tallinn, 2013
www.varrak.ee

Trükikoda Greif

ISBN: 978-9985-3-2825-5

Autoriõigus tekstile Tiit Pruuli, 2013
Autoriõigus kujundusele Kalle Toompere, 2013

Läheb mööda mõni päev, jääb EÜE...	6
Küll on tore ehitada kommunismi sambaid...	10
Malevalegend Sulev Kannike...	33
Käitun kui pioneer uudismaal...	36
Malevalegend Aarne Vahtra	52
Karastame keha, teritame vaimu...	54
Malevalegend Peeter Palu	152
Mull-mull-mull-mull regi mehed, teid on täis kõik EÜE lehed...	154
Malevalegend Lõuna-Eesti staap 82	166
Oh keeruta, kudruta, kavalat juttu kulttärniga nooruke staabimees sa...	170
Malevalegend Indrek Ilomets	190
Ja nukralt uriseb segumachine...	192
Malevalegend Olari Taal	227
Disainerid ja stuurdessid, mõni mees veel heina pressib...	229
Malevalegend Ülo Langel	246
Oo, mulle meeldib taielda...	248
Malevalegend Muhu rühm. Vol 1	296
Puhub tuulekene soe, laualt lonkse me ei loe...	298
Malevalegend Muhu rühm. Vol 2	316
Festivaali laureaadid sõidavad kõik Lätti...	320
Malevalegend Näkk	350
Omsk, Tomsk, Tšeljabinisk, Pensa, Kaluuga, Maskvaava...	352
Malevalegend inBoil	374
Kõhud lahti meil ei lähe, ei me vaja arsti...	378
Sellel õhtul tõstab EÜE mustad purjed...	391
Kui Ewa aga bläkki läksin ma...	400
Mustad malevalegendid Ooberst ja Gips	411
Särab viisnurk punane...	414
Malevalegend Kuldre rühm '80	449
Malevalegend Persostrati rühm '81	451
Malevalegend Euromaisi rühm '82	455
Texto libretto, flöte, klarnetto...	458
Malevalegend Hans H. Luik	484
Ajalehe esikülg mul annab eluusu...	487
Malevalegend Molekul	515
Ah sa raisk, ah sa raisk, kus ma eile nägin naist...	515
Malevalegend Zassa	528
Laul on lauldud, läbi on vaev...	532
Allikad	547
Register	555

S S R kord

A black and white photograph of a pair of worn, dusty sneakers resting on a concrete slab. The sneakers are heavily soiled and appear to be old. A small, rectangular piece of paper with handwritten text is placed in front of the shoes. The background consists of dry grass and twigs.

MADIS K. TÖÖKINGAD

läheb mööda mõni päev, ■ ■

jaab EÜE...

Tol ajal oli kombeks, et sissejuhatavas peatükis tsiteeritakse klassikuid, mille järel võib rahuliku südamega ja tõsiselt asja juurde asuda. Tsiteeringi siis alustuseks iseenast 1986. aasta ajalehest Noorte Hääle Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevas: „Kujutame ette olukorda, et umbes kuuekümnelt aastalt pärast osutub võimalikuks teha täielik ülevaade eesti tudengite elust 1980ndatel aastatel. Oh seda õnne! Aga „Surm, vana kapten“ on „tõmmanud purjed peelde“ (Charles Baudelaire). Meie, kaheksakümnendate mehed, oleme siit läinud, nii võimatu, kui see ka praegu tundub. Kelle käest küsivad tulevad põlvned mis? Ja kuidas? Ega nad ei pea ometi rahulduma sellega, mida maleva kohta kirjutatakse „Noorte Hääles“ või „Rahva Hääles“. Olen kindel, et see pilt saaks ühekülgne. „...NH“ EÜE-s“? Siit saaks ehk juba terake rohkem. Kuid esiteks pole selle lehe kõiki aastakäike raamatukogudestki saada. Ja teiseks, autentseid malevatekste (laule, nalju, taidluskavu) ei jõua jäädvustada meiega. Ilma originaalmaterjalideta saab aga iga uurija moonutatud pildi tegelikkusest.

Võib vaielda, kas korjamisväärne on kõik laulusõnad. Kas need ka, kus sellest ja sellest räägitakse? Vastus on vaid üks – tervikpilt tänase tudengi vaimuilmast kujuneb vaid kogu vaimse produktiooni läbitöötamisel.“

Nüüd oleme siis niikaugelt jõudmas, et esimene tõsisem voor Eesti Üliõpilaste Ehitusmaleva meenutusi on kaante vahele saanud. See ei ole akadeemiline uurimus. See ei ole ka puhas mälestustekogumik. See on esimene katse vaadata üheskoos jälge, mida aastatel 1964–1993 tegutsenud EÜE jättis. Nii malevlastele endile kui ka väljapoole. Mälestusi ja dokumente on püütud valida ja süstematiseerida nii, et esiplaanile tõuseks kõige tüüpilisem ja iseloomulik, aga päris varju ei jääks ka varjus ja serva peal olnu. Materjale on selgitatud ja kommenteeritud niipalju, et tekiks tervikpilt ja arusaam ka inimesel, kes malevaga otseselt kokku pole puutunud. Samuti oli üsna erinev EÜE näiteks aastal 1965, 1975 ja 1985, paljud asjad vajavad meenutamist ja selgitamist ka neile, kes malevas olnud erinevatel ajastutel. Aga niipalju kui võimalik püüame vältida tagantjärele tarkust. Me proovime vaadelda toda aega võimalikult selisena, nagu me teda siis tajusime. Meie, kes me asja sees olime, ei ole siiski ehk kõige õigemad hinnangute andjad. Parim, mida me teha saame, on võimalikult põhjalikult ja ausalt oma lugu ära rääkida, et teistel oleks võimalik hinnata.

Ei saa öelda, et EÜE-st poleks nõukogude ajal ülevaatlikke kirjutisi üldse ilmunud. Kõigis komsomoli ajalugu käsitletavates raamatutes on sõnake ehitusmalevast. Enamasti on see jutt sätitud kuhugi töökasvatuse peatükki ja resümeeeritud umbes nii: „Ehitusmaleva edukast tööst andis tunnistust 1974. aastal saadud Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi aukiri, samuti ÜLKNÜ Keskkomitee ja NSV Liidu Ehitusministeeriumi rändpunalipp selle ministeeriumi süsteemi üliõpilasmalevate 1974. ja 1975. aasta sotsialistlikus võistluses. Aastail 1966–1976 sai ehitustel töökarastuse üle 17 000 üliõpilase.“ Ilmus ka paar malevaelu põhjalikumalt kajastavat brošüüri, mis olid aga kirjutatud tollaste kaanonite kohaselt või vaid siseringile arusaadavalt. Uuel ajal on EÜE teemadel trüki jõudnud vaid üks veidi ulatuslikum käsitlus Madis Rennult.

Tänaseks on EÜE-st saanud müüt. Siin on legende osalejate jaoks, mõistmatust kõrvalseisjatele ja ulmet järeלטulijatele. Tahame me seda endale tunnistada või ei, aga siit on tulnud jõujooni, mis määravad mõndagi tänases Eestis. Siin on intriigi, mida uurida.

1986. aasta kevadel kirjutasin oma esimese loo ajalehele Noorte Hääl Eesti Üliõpilaste Ehitusmalevas. Artikli aluseks oli vestlus Maffini, Tenkeši, Kukekese, Ideo- loogi ja teistega. Olin tolle loo üle ikka omavahel öeldes päris uhke. Ja kui siis nädala pärast EÜE keskstaapi astusin, kutsus komandör Indrek Ilomets mu enda juurde. Märkasin ta laual malevalehte ja selles lugu, mille üle ma uhke olin. Ainult et lugu oli alla joonitud, leheservad olid ääremärkusi täis kirjutatud. Oli näha, et komandör oli selle artikliga kõvasti tööd teinud. Olin oma nooruslikus uljuses valmis, et hakkame sealsamas ELKNÜ KK hoone kuuendal korrusel teineteisele kõvasti vastu nina andma. Tegelikult panime suitsud ette ja vestlesime terve tunni EÜE olemusest, EÜE kriitikutest (nii vasakult kui paremalt), EÜE toetajatest (nii vasakul kui paremal). Mulle sai paljugi selgemaks, mõnedes asjades jäime Indrekuga ka erinevatele seisukohtadele. Igatahes hakkasin ma aru saama, et EÜE pole must või valge. Ükskõik kas vaatad siis protestivaimulise rühmamehe või kahtlustava keskkomitee instruktori pilguga. Ei ole puhtaid staabimehi ega puhtaid rühmamehi, piirid komsomolitöötajate ja dissidentide, karjeristide ja looduslaste vahel ei jookse sageli sama selgelt kui piir Eesti ja Läti vahel.

Nii oli Ilomets tookord mulle esimeseks abimeheks EÜE maailmast arusaamisel.

Ka selle raamatu sünni juures on Indrek Ilometsa roll olnud asendamatu. Tänu tema togimisele ei visanud ma asja poole peal käest, tänu tema toetusele on leitud palju inimesi, fotosid, dokumente, kelle ja mille abil on see raamat kokku pandud.

Aga olgu Indrek siin tänatud kui sümboolne koondkuju, sest olen südamliku tänu võlgu veel väga paljudele, kes on aidanud seda teost kirjutada. Olen helistanud inimestele pühapäeva varahommikuti ja uurinud, mida nad näiteks tegid 1969. aasta 23. mail (Hando Runnel ei mäletanud, et sel päeval pidas ta EÜE aktiivile ettekande „Rahvustevahelised suhted Eestis“) või millised olid nende ettepanekud keskstaabi töö parandamiseks 1979. aasta sügisel (Mart Raik mäletas ainult pooli oma radikaalsetest ettepanekutest). Usun, et olen enamasti pakkunud inimestele nende pärimistega rõõmu (proua Reeda kirjutas: „Avastasin rõõmuga, et suurem osa meie rühmast on veel elus!“). Aga vabandan ka nende ees, kelle vanu haavu need mälestused lahti rebisid (veel praegugi on silme ees Aivar Riisalu nägu, kui ta meenutas võitlusi Valdo Randperega Leila Milleri pärast).

See raamat toetub kolme tüüpi allikatele: inimeste mälestustele, arhiivimaterjalidele ja vähemal määral ka varem avaldatule. Kõigil neil allikail on oma plussid ja miinused. Inimeste mälu on elav ja emotsionaalne, aga muutub aastakümnete jooksul lünklikuks ja valikuliseks. Nõukogudeaegseid arhiividokumente ja ajakirjandust on säilinud suhteliselt palju, aga neid tuleb lugeda läbi tugeva filtri. Ja arvestada tuleb, et säilinud on vaid n-ö ametlik ja ideoloogiliselt sobiv osa.

Kõigi raamatus esitatud detailide puhul on püütud teha parim, et neid kontrollida, aga mitte alati pole see olnud sajaprotsendiliselt võimalik ning mõned järeldused on tulnud teha katkendlikele algandmetele toetudes. Materjalid EÜE kohta meie arhiivides on eriti napid just maleva alg- ja lõpuaastate kohta. Alguses, kui EÜE oli suhteliselt iseseisev, puudus ilmselt riiklik sund kõiki dokumente korralikult arhiveerida. Ja sisuliselt sama kehtib 1990. aastate alguse kohta. Õnneks on paljugi alles ja palju materjali ootab veel tulevasi uurijaid.

Sel korral on rõõm öelda tänusõnad Riigiarhiivi, Eesti Kirjandusmuuseumi, TTÜ arhiivi ja Eesti Rahva Muuseumi töötajatele, kes olid alati abiks materjalide leidmisel või faktide täpsustamisel. Tahan öelda tänusõnad sadadele malevlastele, kelle meenutusi olen kasutanud, kellest valdavat enamust olen spetsiaalselt selle teose tarbeks tülitanud. Jah, aga see polegi vist antud juhul õige sõna. Mõnus on teha tööd, kui inimesed, kellega sa suhtled, tunnevad ühisest asjast nii palju rõõmu. Oma nooruse tungi ja tormi, armumisi ja pettumusi, vaimukusi ja rumalusi on olnud üheskoos lõbus ja õpetlik meenutada.

Me teame, mis on nõukogude aeg.

Me teame ka, mis on armastuse aeg.

Meile oli malevaajas mõlemat – nõukat ja armastust. See raamat on sündinud aga puhtast armastusest. Tänu neile, kes kaasas olnud.

Tiit Pruuli

Nali 1986

Ehitusmaleva komandörit küsiti:
"Mil viisil kavatseb EÜE tänavu
viina vastu võidelda?"
"Õlleaga!" vastas komandör kähku.
Komandör naljatles.

keegi parteilane näeb, siis on jama suur. Me olime silmapaistvad ka – sellised heledad ja suured ja lärmakad. Raudteejaam ja bussijaam olid Gagarinis ühes kohas. Ja siis läks Murakas ja maksis ühele liinile tuleva bussi juhile kümneka. See buss liinile ei läinud, bussipeatus oli memmesid täis, kes võrkudega bussi ootasid. Liinibuss tuli, võttis meie 40 inimest ja viis metsa magama. Metsatukas magasime kuskil kändude vahel ja siis ükshaaval tuiguti ööpi-meduses magalasse."

Gagarini komissar Rein Murakas lisab, et lisaks Värska-piiritusele olid neil kaasas ka Vana Tallinna pudelid. „Eks sellise kraami olemasolu aitaski kaasa rühma nn eristaatuse saavutamisele kohaliku VSSO staabi silmis.“

1986

Hiiumaa malevlane räägib: „Hiidlaste tehtud õlu oli juba kange isegi. Aga kuna tollal oli kärakaga väga kehvasti, siis kallasime õllevinkusse veel mõned pudelid viina ka sisse, et paremini mässiks. Töötas küll!“

1987

Priit Lill on uhke, et Emmaste kolhoos korraldas rühmale maleva lõpupeo. Tingimus oli aga see, et laual viina olla ei tohi. Kui esimees ja partorg saabusid, nägid nad ometi mitut pudelit. Pahandus oli õhus. Lähemal vaatlusel selgus aga, et rühm oli sõna pidanud, laual pudeleid ei olnudki. Pudelid olid kummiga lakke riputatud ja olid lauast 10–20 cm kõrgemal, sõltuvalt sellest, palju parasjagu viina sisse oli jäänud. Emmaste komissar Ardi Paul lisab: „Enne instrueeris meister rühma ja tutvustas ohutustehnikat. Kontrolliti, kas kumm on piisavalt tugev.“

Samal aastal sündis ka Emmaste juubelilaul:

*Aasta otsa pidasime nõu.
Meil on juubel, aga keda kutsuks külla.
Rõõmust suurest rõkkaks väike õu,
nüüd on valmis kõik ja sõbrad võivad tulla.*

*R: Meie juubelil on nii ...
Puudub laualt vein ja viin,
aga pidu ei jää sellepärast seisma.*

*.:Puhub tuulekene soe,
laualt lonkse me ei loe.
Nu a družba natšinjatsja s ulõbki.::*

1991

Lõuna-Eestis malevas olnud Merle Jääger (Merca) meenutab, millist õudust tuli juua talongimajanduse aegadel: „Üks koledamaid jooke, mida ma elus joonud olen, on melassist aetud puskar. See oli isegi kõvasti halvem kui silost aetud puskar. Võib-olla oli vahe selles, et silopuskarit sai vist paar korda läbi aetud, melassi oma läks käiku

enam-vähem pärast ühekordset läbijamist. Seda oli väga raske juua isegi pärast kolmandat pitsi ja lisaks kõigele haises see millegipärast nagu bensiin ja ka maitstes nagu bensiin. Mul tiksus kogu aeg kõrvus see Trubetsky laul, et täna jälle me jooime bensiini. Veel paar päeva hiljem tulid bensiinilaadsed krooksud üles.“

Seda, kuidas melassist kärakat teha, õpetab Meelis Säre (Vana Karu), kes on uhke, et lõpuks koitis ka päev, kus talle tema keemiaharidusest tulu tõusis.

„See oli aeg, kui meile sai selgeks, et külapoest ei ole enam mitte mingit rõõmu. Napsi vahetati ainult talongide vastu ja talonge anti ainult kohalikele inimestele. Meil ei olnud mingeid talonge. Nüüd muutusin mina rühmale eriti vajalikuks. Mind saadeti sepikotta viinatööstust arendama.

Kõigepealt saatsime epakad, kes põllumajandust tundsid, luurele – kolhoosi pealt oli vaja leida midagi, millest oleks hea lihtne puskarit ajada. Läksid mõned päevad, epakad käisid aina luurel, sest väga otse küsida ju ka ei saa. Lõpuks tulevad nad tagasi ja kannavad ette, et noorkarjalauda juures on tsistern, kuhu mahub 60 tonni melassi. Seejärel kadus kolhoosikeskusest ära paar kahesajast tünni. Melassi toodi noorkarjalauda juurest vinkudega. Kolhoosnikud ise panid melassi vee sisse ja jootsid mullikaid, et nad kiiremini kasvaksid. Võib-olla kasvasid.

Me ei hakanud brigadiri käest küsima, vaid küsisime lüpsja ja traktorigi käest, oli odavam, ja saime sealt kaubanduslikus koguses pidevalt melassi. Ma ei tea, kas nad üldse teadsid, milleks meil seda melassi vaja võiks minna. Ma nagu ei kuulnud, et nemad, korralikud inimesed, seal melassist puskarit ajaks. Tõsi, melassist ei tule head puskarit kui seda ajada külameeste meetodil. Selleks on vaja keemikut. Keemiaharidus, tuli välja, on elus suureks abiks.

Siis läksin Tartusse ja muretsesin keemialaborist korraliku laboriseadme – deflegmaatori. See on selline klaasist purk, mis näeb seestpoolt välja nagu kuuseke, millele on nagad kuumalt sisse surutud. Purgi sisemine pind on hästi suur ja kui see panna puskari ajamise püti peale, siis on tal omadus, et kui temperatuur tõuseb, siis ta laseb pidevalt läbi ainult madalama keemistemperatuuriga ained. Kõrgema keemistemperatuuriga aine kondenseerub juba tema pinnal ja kukub otse potti tagasi. Alguses tulevad eeterlikud õlid, siis tuleb metanool – need tuleb kõik minema visata. Ja siis hakkab tulema sulaselge puskar. See deflegmaator on kõige olulisem tööriist. Ilus klaasmasin. Oma järve veepaisu juurest, kus ülevool oli, tegime kavala torujuhtme, millest vesi jahutisse jooksis. Seal paisu taga võpsikus, inimsilma eest varjul, ajasime puskarit. Ajasime täpselt niikaua, kui Mülleri Sass meile külla tuli. Teised läksid tööle, aga Mülleri Sass ei läinud muidugi kuskile. Ja siis tuli meil rumal mõte: Mülleri Sass, tee ka tööd, aja puskarit edasi. See on pikk protseduur, kogu aeg peab vahtima. Aga tema ju ei vahtinud! Ju ta ilmselt ikka proovis. Ja küllap proovis liiga palju ja kukkus meie klaasmasina täiesti katki. Suure hirmuga, et tappa saab, kirjutas peldiku seina peale suure sildi, et toideti hästi, ja sõitis Tartu poole minema, enne kui me koju jõudsime.

Aga enne tööõnnetust jõudis tehas kõvasti mürtsuda. Meil oli sellest ikka palju lõbu. Ajasime puskarit kaubanduslikus koguses, et seda sai kokkutulekutele kaasa võtta ja sõpradelegi jagada.“

Merca:
Üks koledamaid jooke, mida ma elus joonud olen, on melassist aetud puskar. See oli isegi kõvasti halvem kui silost aetud puskar.

KLORETÜÜL JA ROHUD MUUD...

Kloretüül oli mõeldud näiteks nihestatud jalale tekkinud paistetuse leevendamiseks. Rohi oli arstipaunas ampullides ja sisaldas eetrit. Rohi tuli sisse hingata ja seda, mis seejärel toimuma hakkas, nimetati malevaslängis „Kuubal käimiseks“.

Mart Orav mäletab, et kloretüüli kasutati näiteks Ewa bläkis: „Voodisse selili, siis hingati sellisest suuremast ampullist ja mõni aeg oli kodanik ära. Mu meelest tegid seda vahetevahel neli-viis meeskodanikku, mitte väga tihti ja tütarlapsed üldse mitte. Mina ei tarbinud, hoidsin eemale isegi õukast, mille rõhitsusi oli hea tikuga põlema panna.“

Mäletan Bolševiku rühmast ühte tegelast, kelle hüüdnimeks oli Kass. Totaalne malevafanaatik, pealtnäha ülim boheemlane ja heatahtlikult lõbus sell, vahel kandis kaelas nõõri otsas süstalt (tol ajal oli narkomaania ja sellele viitav atribuutika veel midagi hästi eksootilist ja läänelikku, isegi nagu natuke tore...).

Toivo Kamenik meenutab suveõhtut Missos: „Ühel suhteliselt kainel õhtul andis ilmselt Zassa loa, et soovijad võivad kloretüülakaifi kogeda. Need ampullid kuulusid tollal rühma arsti esmaabikomplekti. Neid oli 1982. aastal seal kas kolm või viis (võin eksida), hiljem jäeti need meditsiinikomplektist üldse välja. Rühma arst tegigi ühe ampulli katki, tilgutas selle sisu vati sisse ja andis soovijale sisse hingata. Vatitutsak tuli vastu nina suruda ja sügavalt sisse hingata. Soovijaid oli piisavalt. Kõik toimus ühises kambas magamislavatsil. Huvitav oli jälgida, kuidas inimesed käitusid: kes hakkas kiiresti-kiiresti arusaamatult rääkima, kes ohjeldamatult naerma. Proovisin minagi selle ära ning mul on siiaaani toonane kogemus detailideni meeles. Ma kogesin unustamatut lendamist sü-

gavsaines taevas ja nägin õhust Alatskivi lossi. Hiljem aga valutas pea tükk aega. See on minu elu ainus narkootilise kaifi kogemus, mida ma ei kahetse, kuid ei kor-daks ka.“

Ewa bläki pealik Tauno Tuula (Gips) kinnitab, et mõnes tema rühmas, kus kambas arstitudengeid, olid kasutusel ka haiglatest pärit A-kapi ravimid. A-kapp oli mürgikapp, kus hoiti narkootilisi valuvaigisteid ehk siis opiaate (tol ajal morfiin, promedool ja om-nopoon). Nii et kaifi sai kõvasti, kui kuidagi A-kapi ravimitele ligi õnnestus pääseda.

inBoil räägib ka tollal üsna haruldasest toorheroini süstimisest: „Narkomaania oli EÜE-s täiesti olemas. Seal olid jälle sellised, mitte salamärgid, aga ... noh, kui sa olid kellegagi koos seda teinud, siis sa teadsid, et see vend ... ja kui see vend tuli ja ütles, et too vend ka seda teeb, siis see oli nagu usaldusväärne info. Ja neid tarvitajaid ei olnud mitte ainult Lõunas, vaid mina tean, et neid oli siiski igas regioonis.“

Palju näinud Vana Karu kinnitab, et tema kohtas EÜE-s 1980. aastate lõpul paari narkotsiga tegelevat meest ja peavoolu nad ei kujundanud.

Vastseliina kokkutuleku teisel päeval vaatab eelmisel öhtul mustikaveini joonud Põka peeglisse: Nüüd ma usun, et Eesti Vabariik tuleb – hambad on sinised, mõtted on mustad ja nägu on valge.

***

Alkohol tegi tuhanded malevlased lõbusaks, aga alkohol tegi paljud ka lolliks.

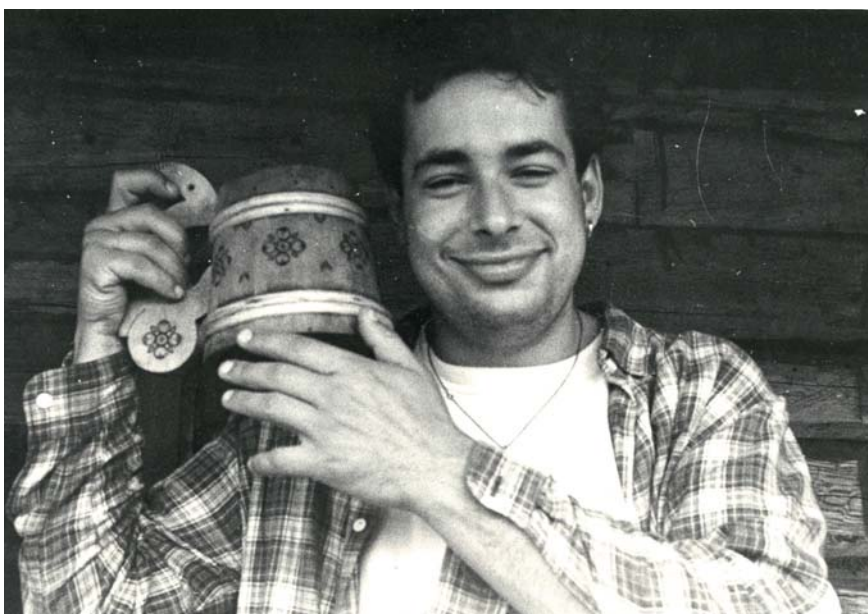
Anne Adams: „Väga paljudele jäi alkohol kuidagi liiga külge. Kui saabus sügis, olid mõned jäänud alkoholist niivõrd sõltuvaks, et see oli üle mõistuse ja üle igasuguse piiri.“

Ariel Levin: „Ega see siis ei olnud niimoodi, et 25. augustil oli lõpp ja läksime laiali ja ei ole enam üksteist kunagi näinud. Loomulikult suhtlesime kooli ajal päris ägedalt edasi. September läks üsna käest ära, õpihoog taastus kuskil oktoobriks. See suvine õielt õiele liblikaelu hoog oli päris hästi sees. Ega teda korraga niimoodi päevapealt välja ei saanud. Aga oktoobriks olid juba mingisugused võlad kogunenud ja siis tuli hakata... Siis tuli üks asi kõrvale panna ja teine asi asemele võtta, muidu jääb studium pooleli. Mõned ei suutnud enda jaoks selgeks teha, mis on A ja mis on B. Ja nii jäigi mõnel kahjuks pooleli. Andekad poisid.“

Muidugi oli malevas neid, kes jõid nii et maa must, jõid nagu loomad, jõid endid surnuks. Ja muidugi oli ka neid, kes ei joonud üldse või praktiliselt üldse, vaatamata kohatisele tugevale sotsiaalsele survele. Joodi vaieldamatult rohkem kui talvel, rohkem kui kodus oleks joodud. See, mida ametlikult salliti ja mida ka mõistlik osa malevast püüdis juurutada, oli stiilne ja mõõdukas joomine. Kes seda joont ei suutnud pidada, langes heas seltskonnas mängust välja, plate peale, ülikoolist välja.

Põka (Rein Saarma).

Peeter Oja on suur
rahvakunsti austaja.

MUHU RÜHM 2

MALEVALEGEND MUHU RÜHM. VOL 2

Enn Bekkeri aegne legendaarne Muhu suri välja koos Bekkeri lahkumisega malevast. Muhu saarel olid malevarühmad ka 1976 ja 1977, oli musti jõukegi, aga fööniksina tõusis Muhu EÜE tuhandest 1980. aastate alguses, kui rühma elukohaks sai Vahtraste küla mere ääres. Rühma südameks olid Meelis Tomberg ja Paavo Russak. Paavo: „Ma olin 1978 olnud Kuremaal ja siis tekkis kusagilt tahtmine, et hakkaks Muhus komandöriks. Selle sooviga läksin 1979 TRÜ komsomolikomiteesse. Üks kursusevend tutvustas mulle Meelis Tombergi, et olevat spordimees nagu minagi, lisaks pilli- ja pullimees. Ja saimegi Meelisega kohe hea klapi.“ Rühma tuli kehakultuurlasi ja nende ülikooli- ja ühiselamusõpru õigusteaduskonnast. Asi võttis veidi kokkuharjutamist ja 1982 oli Muhu tähetund: Tombergile ja Russakule lisaks komissar Hans H. Luik ning hulk suurepäraseid rühmaliikmeid: Kaido Ehasoo, Priit Heinsalu, Margot Visnap ja kõik ülejäänud seal vahepeal. Sellest aastast alates hakkas tulema ka Muhu hitte, mille sõnu tegid erinevatel aastatel Hans Luik, Aivar Vorman jt.

Imre Luur ja Muhu 1982.

Tomberg meenutab: „Nalja tehti meil nii, et naera ri-
badeks. Pundis olid meil alati moosekandid. Imre Luur tuli
peaaegu terve ansambliga. Me ei julgenud pilte teha tol ajal,
aga näiteks etendati meil 1984 Brežnevi ja Koivisto kokku-
saamist. Selle eest oleks võinud kogu rühma kinni panna.
Varri Väli mängis Brežnevit, kohaliku autojuhi, noore poisi
tegime Mauno Koivistoks. Käis selline poliitiline triangel.
Aga sai siis ka öeldud, et kui kurat siit midagi lekib, kui mi-
dagi välja tuleb, siis lööme maha. Kurat seda teab, kes seal
koputasid, kahtlustada on siin kahte meest. Aga ei lekkinud
kuskile midagi. Ei juhtunud midagi.“

Kui Muhu rühm korraldas paar aastat varem, 1982 Liiva
poe ees streigi, siis olid organid kohe platsis. Hans H. Luik
on kindel, et „Muhus pidi olema koputaja. Major Jalakas Ku-
ressaare KGB-st oli kohe kohal ja hakkas karjuma: „Lõpeta-
da provokatsioon!““ Margus Metsal on meeles, nagu oleks
julgeolekumehed siiski juhuslikult mööda sõitnud.

Oli kuidas oli, igatahes tõusis asjast tohutu skandaal.
EÜE komandöri asetäitja Indrek Ilomets: „Jama oli selles,
et see Kingissepa KGB töötaja tegi isiklikul initsiatiivil Eesti
julgeolekust ja keskkomiteedest mööda minnes ettekande
otse Moskva julgeolekukomiteesse ja sealt lajatakse Tallin-
nasse, et mis mäss teil seal Eestis toimub. Kuna pärimine
tuli Moskvast, siis meie vabariigi asjamehed olid sunnitud
oma mundriau päästmiseks seekord olema isegi natuke
EÜE kaitsel, st streigi ja otsese nõukogude korra vastali-
suse süüdistused võeti suures osas maha. Polnud ju nende
seisukohalt võimalik, et nad ei tea olukorda oma territoo-
riumil.“

Palju pahandusi oli ka Intsikurmu kokkutulekul etendatud taidlusega. Margus
Mets: „Selle kava sisuks oli mure Eestimaa pärast. Mul on meeles, et kui see kava
lõppes, siis oli vaikus ja siis tuli meeletu aplaus.“

Meelis Tomberg esindab pragmaatilist malevaliini, öeldes, et tal olid asjalikud,
mitte „artistlikud“ rühmad. Margus Mets oli Muhus 1982 ja meenutab ka teist poolt:
„Muhu rühm oli meie ajal väga haruldane kooslus. Rühma tulid pika malevastaaži-
ga vennad, kes olid kõvad töötegijad, teadsid, mis nad tahtsid. Need vennad oskasid
teha hästi tööd, oskasid palju betooni valada ja ehitada maju vundamendist
korstnani välja. Küllap oli neil iseendi keskel natukene igav ja see võis olla
siis Paavo Russaku idee, et toome sellesse Muhusse mõttesärtsu – too-
me näiteks punapäise Luige. Luige malevalehes väljaõelduga olid nad juba
muidugi kursis.“

Siis võeti hulk noori naisi sinna juurde ja tekkiski suhteliselt haruldane kooslus.
Väinameres oli umbes sarnaseid rühmi veel, Pöides näiteks. Muhu oli selline mõt-
te ja malevatraditsioonide hea sümbioos. Mina hakkasin siin rühmas aru saama, et

**Ei tede poisid mede
poiste vastu saa ja teil
pole siukseid laule ka.**

Rühmas oli nii,
et keegi pidi
tegelema sellega, et
oleks õhtul lõbus.

malev ei ole ainult isaste võitlus. Kuigi eks see isaste võitlus käis aastal 1982 nii Muhus kui ka malevas üldse ikka edasi: õige mees on ikka see, kes rebis kõvasti sangpommi, jooksis kiiresti ja kui vaja, oskas ka kakelda. Need vennad naistele meeldisid. Aga siis tuli just see, et lisaks sellele peab olema veel mõte. Sa pead olema terav. Ja Luige panust selles on väga raske ülehinnata.“ Tomberg ei võta Luige rolli nii suurelt: „Ei olnud Luik mingi eriline liider – kes see liider seal ikka nii väga oli, aga ega ta muidugi viimane vend rivis ka ei olnud. Rühmas oli nii, et keegi pidi tegelema sellega, et oleks õhtul lõbus.“

Russak peab rühma tugevuseks seda, et kõik olid isiksused. Ta hakkab loetlema: „Hans tegi isetegevust, Olavi Kõrre ja Imre Luur muusikat, meil oli väga kõvu sportlasi, paljud meie rühma liikmed on saanud tippadvokaatideks – see kõik oli kõvade isiksuste punt.“

Juba 1981 läks Tomberg tööle Tartu rajooni Vara kolhoosi. See oli põhjuseks, miks rühm 1985 Muhust Varale kolis. Meelis: „Ma ei jõudnud enam seda Muhumaa vahet sõtkuda. Sättisin küll nii, et puhkus oli suvel, ja Varal sain ka direktoriga normaalselt läbi, tänu millele sain nii teha, et kaks nädalat olin Varal, siis kaks nädalat Muhus, aga kogu aeg sõitsin edasi-tagasi. Panime Muhus selle asja lukku ja samad vennad tulid kõik Varale.“

Emmaste tegi 1985. aastal laulukese:

*Muhu mehed salamhti
Õelnud Väinamerest lahti
Vist on keset vaidluskära
Muhu läinud lihtsalt ära.*

Varafilm 85 võttegrupp puhkehetkel.

Muhu elas Tartumaalgi veel kaks aastat väljapaistvat elu, võttis kampa uusi vanu tegijaid (Ilmar Kruusamäe, Valev Plato, Peep Puis), uusi tüdrukuid ja sama jämm – kõva töö ja lõbus laul – kestis suvel edasi. Aga sügisei ei mindud lõplikult lahku, vaid koguneti vahel ka „talvelaagrisse“.

Väinamere juht ja EÜE komissar Raimo Kägu ütleb, et Muhu rühma taolisi järjepidevaid rühmi tekkis tollal teisigi. „Inimesed said suvel kokku ja käisid läbi ka talviti. Üks pillimees võttis kaasa teise pillimehe või laulutegija, üks eestvedaja tõi kaasa teise ja nad jäid kokku. Selliseid, ütleme väikseid muhusid, väikseid pesakondi tekkis veel ja need olid väga tugevad kooslused.“

Miks oli Muhu tugev? Kõiges, mis puudutas tööväliselt elu, valitses siin suur demokraatia. Samast rühmast leiame me ühelt poolt kusemisvõistluse ja naiste paljaste tagumikega olümpiarõngaste tegemise, teiselt poolt aga maleva ühed mõtestatumad taidluskavad ja vahvamad laulud. Muhus oldi isiksused, aga aktsepteeriti endi kõrval ka teistsuguseid isiksusi.

Teiseks ühendas Muhu endas selle, mida tegelikult kõik rühmad tahtsid – et oleks hea teenistus ja pull suvi.

Viimane aasta Muhus – 1984.

... et oleks
hea teenistus
ja pull suvi.

